

УДК 342.9

О. В. Марченко*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара***ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

Необхідно погодитися з точкою зору, яку висловлює Г.М. Красноступ на те, що сучасний стан суспільного розвитку, а також ситуація, що склалася в українському та світовому інформаційному просторі, потребують посилення ролі держави у процесі забезпечення доступу громадян України до оперативної, об'єктивної інформації, гарантування захисту національного інформаційного простору від негативних інформаційних впливів [1]. О.Ф. Гіда, розглядаючи проблеми державної політики в інформаційній сфері, відзначає, що протягом останніх років спостерігається прискорення темпів розвитку інформаційного суспільства, зокрема мережі Інтернет [2, с. 333–334].

Прямо чи опосередковано питання правових засад державної інформаційної політики досліджували такі науковці, як: І.В. Арістова, А.І. Берг, І.М. Волков, О.Ф. Гіда, Н.А. Занидра, Ю.В. Зоріна, Б.А. Кормич, Г.М. Красноступ, З.В. Кузнецова, Л.В. Мамчур, Н.М. Медведєва, М.В. Мельник, Ю.В. Нестеряк, Ю.А. Нисневич, В.І. Пожуєв, В.Л. Савченко, В.Ю. Степанов, Л.К. Терещенко, А.І. Черемнова, О.Р. Шишка, В.Г. Шахурін та інші.

Враховуючи, що реклама, будь-які її різновиди та прояви – це також інформація, хоча і з певними специфікаціями, для нашого дослідження корисно проаналізувати загальні правові засади державної політики в інформаційній сфері, а також сфері захисту суспільної моралі, на стан якої значним чином впливає реклама (такий вплив може носити як позитивний, так і негативний характер). Тобто реклама здатна як стверджувати та зміцнювати моральні устої та соціальні цінності у суспільстві, так і паплюжити та руйнувати їх.

Питання необхідності визначення правових засад державної політики в інформаційній сфері гостро постало після проголошення незалежності України, адже, набувши самостійності та вийшовши з радянського стану, вона відмовилася від панівної комуністичної ідеології, яка визначала умови та порядок протікання суспільних відносин в основних сферах суспільного життя, зокрема інформаційній. Орієнтація молоді суверенної, незалежної країни на демократичні цінності не давала їй узяти на озброєння старі радянські принципи, методи та засоби управління інформаційною галуззю. Втім, і власного необхідного нормативно-правового підґрунтя для врегулювання

інформаційної сфери та інформаційних відносин Україна ще не мала.

Тому вже за рік після проголошення незалежності вищий законодавчий орган нашої держави 2 жовтня 1992 р. прийняв Закон «Про інформацію» № 2657-ХІІ. Значення цього нормативно-правового акту досить влучно описав Ю.В. Нестеряк, адже в ньому було утверджено інформаційний суверенітет України, сформовані правові засади міжнародного співробітництва в галузі інформації, закріплене право громадян на інформацію [3, с.113]. Тобто у Законі «Про інформацію» було закладено правовий базис (або юридичну основу) державної політики в інформаційній сфері, основні засади якої нині регулюються, окрім зазначеного, ще цілою низкою правових актів різної юридичної сили, зокрема законами України: «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ [4], «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 р. № 3322-ХІІ [5], «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. № 3759-ХІІ [6], «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ [7], «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР [8], «Про рекламу» від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР [9], «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» від 23.09.1997 р. № 538/97-ВР [10], «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР [11], «Про національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [12], «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-ІV [13], «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» від 09.01.2007 р. № 537-V [14], «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI [15], «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» від 17.04.2014 р. № 1227-VII [16]; указами Президента: «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України» від 05.05.2011 р. № 548/2011 [17], «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» від 05.05.2011 р. № 547/2011 [18]; Розпорядженням КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013 р. № 386-р [19]; Постановою КМУ «Про затвердження Ін-

струкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію» від 27.11.1998 р. № 1893 [20] тощо.

Така значна кількість нормативно-правових актів свідчить про прагнення влади всебічно та комплексно підійти до врегулювання інформаційної сфери і сформувати необхідний мінімум засад для ефективного здійснення інформаційної політики. Ю.В. Нестеряк з цього приводу твердить, що основоположні засади державної інформаційної політики у сфері засобів масової інформації, як і державної політики в будь-якій іншій сфері, формуються на основі вивчення законодавчого досвіду демократичних держав і власного досвіду, осмислення конкретних процесів суспільного життя, стаючи, по суті, їх реальним відображенням. Набуваючи сили конституційних норм, законів і підзаконних актів, основоположні засади державної інформаційної політики сприяють оптимізації дій суспільства та держави, політичних сил й окремого індивіда, мають ознаки вимог і забезпечують вибір у прийнятті рішень, з огляду на загальнолюдські і національні інтереси [3, с. 112]. Однак водночас численність законів та підзаконних нормативно-правових актів, нормами яких регулюється інформаційна сфера суспільних відносин, ще не є стовідсотковою гарантією того, що у державі запроваджені високоякісні правові засади, необхідні для проведення ефективної та адекватної потребам суспільного розвитку інформаційної політики.

Тобто державна інформаційна політика передбачає з'ясування проблем, що існують в інформаційній сфері, та вироблення шляхів і способів їх подолання, визначення перспектив та цілей її розвитку, встановлення конкретних завдань та напрямків реалізації державної політики на цьому шляху, прогнозування результатів та передбачення ймовірних негативних наслідків її проведення, визначення системи суб'єктів та вироблення конкретних форм, методів, способів і заходів здійснення державної політики в інформаційній сфері.

Правові ж засади державної політики в інформаційній сфері варто визначати як найбільш важливі, відправні нормативно-правові положення, вимоги, на яких ґрунтується та відповідно до яких формується, втілюється у життя цей різновид суспільної діяльності.

Саме в основних правових засадах державної інформаційної політики знайшли відбиття такі важливі засадничі питання здійснення державної політики в інформаційній сфері, як принципи державної інформаційної політики – найбільш важливі, зумовлені особливостями об'єктивного розвитку держави і суспільства закономірності, що були науково обґрунтовані та покладені, шляхом їх закріплення у відповідних правових доку-

ментах, в основу процесу формування та здійснення державної політики в зазначеній сфері. Вперше ці принципи отримали закріплення в Законі «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ [21]. До їх кола нині належать: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя. Також принципи державної політики у сфері інформації знайшли своє відображення у Законі «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V [14], в якому йдеться про те, що інформаційне законодавство має базуватися на принципах свободи створення, отримання, використання та розповсюдження інформації; об'єктивності, достовірності, повноти і точності інформації; гармонізації інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; обов'язковості публікації інформації, яка має важливе суспільне значення; обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону; мінімізації негативного інформаційного впливу та негативних наслідків функціонування інформаційно-комунікаційних технологій; недопущення незаконного розповсюдження, використання і порушення цілісності інформації; гармонізації інформаційного законодавства та всієї системи вітчизняного законодавства. У свою чергу, у Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні від 15.05.2013 р. № 386-р [19] передбачено, що для розвитку інформаційного суспільства необхідно застосовувати принципи: рівноправного партнерства державних органів, громадян і бізнесу; прозорості та відкритості діяльності державних органів; гарантованості права на інформацію, вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, установлених законом; свободи вираження поглядів і переконань; правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; інформаційної безпеки; постійного навчання; підконтрольності та підзвітності державних органів громадськості; сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій; чіткого розмежування повноважень і скоординованої взаємодії державних органів; гарантованості повного ресурсного забезпечення національних програм та проектів розвитку інформаційного суспільства.

Аналіз змісту діючого законодавства свідчить про те, що нині влада очікує від свого політичного курсу в інформаційній сфері підвищення національної конкурентоспроможності у результаті розвитку людського потенціалу, насамперед у високоінтелектуальних сферах, підвищення яко-

сті життя шляхом забезпечення економічного зростання, надання якісного доступу до послуг у сферах інформації, освіти, науки, охорони здоров'я, урядування та широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій, створення нових робочих місць, розширення можливостей населення працевлаштуватись, підвищення рівня соціального захисту вразливих верств населення, створення сучасної захищеної інформаційної інфраструктури та забезпечення створення умов для безпечного функціонування національної критичної інфраструктури, сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у суспільному житті, прийнятті відповідних рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування [11; 14; 19].

Підбиваючи підсумки, можемо впевнено констатувати, що нині в Україні закладені, якщо й не всі, то найбільш важливі, базисні організаційно-правові засади, необхідні для забезпечення якісної інформаційної політики, яка б гарантувала повноцінний розвиток національного інформаційного простору та тісну співпрацю з європейською та міжнародною інформаційними спільнотами. Зокрема, у влади є чітке бачення того, яким чином має розвиватися інформаційна сфера сучасних українських суспільства і держави: до чого прагнути, які цілі та пріоритети ставити, які принципи сповідувати, які заходи, в яких обсягах та напрямках необхідно на цьому шляху здійснити, які проблеми належить вирішити та яких результатів очікувати тощо. У той самий час прийняття низки концептуальних документів та нормативно-правових актів ще не є остаточною гарантією високої якості та результативності інформаційної політики держави – необхідна наявність чіткого механізму реалізації їх положень. Саме цей аспект державної інформаційної політики нині є «найболючішим», оскільки влада ніяк не спроможеться запровадити злагоджений та ефективний механізм втілення на практиці політичних рішень.

Література

1. Красноступ Г.М. Основні напрями правового забезпечення державної інформаційної політики / Офіційний веб-сайт Мініюсту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mi.gov.ua/30768>.
2. Гіда О.Ф. Щодо основних засад формування державної інформаційної політики / О.Ф. Гіда // *Боротьба з організованою злочинністю (теорія і практика)*. – 2013. – №1 (29). – С. 333–341.
3. Нестеряк Ю.В. Нормативно-правові основи державної інформаційної політики України в умовах розвитку інформаційного суспільства / Ю.В. Нестеряк // *Теорія та практика державного управління*. – 2012. – Вип. 4. – С. 111–119.

4. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
5. Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 р. № 3322-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 33. – Ст. 345.
6. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. № 3759-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України*. – 1994. – № 10. – Ст. 43.
7. Закон України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України*. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
8. Закон України «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1995. – № 13. – Ст. 83.
9. Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 39. – Ст. 181.
10. Закон України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» від 23.09.1997 р. № 538/97-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1997. – № 48. – Ст. 296.
11. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182.
12. Закон України «Про національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181.
13. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – №39. – Ст. 351.
14. Закон України «Про Основні засади розвитку Інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V // *Відомості Верховної Ради України*. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
15. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
16. Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» від 17.04.2014 р. № 1227-VII // *Відомості Верховної Ради*. – 2014. – № 2. – Ст. 904.
17. «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України»: Указ Президента України від 05.05.2011 р. № 548/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/548/2011>.
18. «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації»: Указ Президента України від 05.05.2011 № 547/2011 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/547/2011>.
19. «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні»: Розпорядження КМУ від 15.05.2013 № 386-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
20. «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію»: Постанова КМУ від 27.11.1998 р. № 1893 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1893-98-%D0%BF/>.
21. Закон України «Про інформацію» від 2.10.1992 р. № 2657-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

Анотація

Марченко О. В. Правові засади державної інформаційної політики. – Стаття.

У статті здійснено аналіз чинної нормативно-правової бази, на основі чого визначено правові засади державної інформаційної політики. Акцентовано увагу на тому, що велика кількість нормативно-правових актів не є гарантією запровадження високоякісних правових засад. Сформульовано авторське визначення терміну правових засад державної інформаційної політики. Визначено перелік принципів, що покладені в основу реалізації державної інформаційної політики.

Ключові слова: державна інформаційна політика, правові засади, нормативно-правові акти, принципи державної інформаційної політики.

Аннотация

Марченко О. В. Правовые основы государственной информационной политики. – Статья.

В статье проведен анализ действующей нормативно-правовой базы, на основе чего определены правовые основы государственной информационной политики. Акцентируется внимание на том, что большое

количество нормативно-правовых актов не является гарантией внедрения высококачественных правовых основ. Сформулировано авторское определение термина правовых основ государственной информационной политики. Определен перечень принципов, которые положены в основу реализации государственной информационной политики.

Ключевые слова: государственная информационная политика, правовые основы, нормативно-правовые акты, принципы государственной информационной политики.

Summary

Marchenko O. V. Legal principles of state information policy. – Article.

The article analyzes the existing legal framework, based on what defines legal principles of state politics. Accented with weight on the fact that a large number of legal acts does not guarantee the introduction of high-quality legal principles. Author's definition of principles and guidelines of politics. The list of principles underlying the implementation of state politics.

Key words: public information policy, legal provisions, regulations, principles of state politics.